

Mugarriak

Euskalgintzaz eta euskal soziolinguistikaz ari garela, liburu bat mugarri bat izanen ote den esatea ez da batere erraza. Inpaktu handi samarra sortu beharko luke halakotzat har genezan, baina ez soilik irakurleak txundituta eta gogoe-tan murgilduta utzi dituelako, baizik eta baita mugimendua sortu eta harako edo honako aldaketak eta urratsak eragin dituelako ere. Halakoxea izan zen, esate baterako, Sánchez Carriónen *Un futuro para nuestro pasado* hura, 1987an argitaratua. Proposamen teoriko sendo bat ekarri zuen, gogoak aztoratu zituen; baina hori baino askozaz ere garrantzitsua goa dena, mugimendua eragin zuen, eta horren emaitza dira, hein batean bederen, euskara elkarteak eta hortik sortu den mugimendua.

Jon Sarasuak Pamielarekin 2013ko udazkenean argitaratu zuen *Hiztunpolisa* liburuaz ere mugarri izanen dela esan da. Hori ere ikusteko, jakina. Hala izanen da, gure ustez, euskalgintzaren ikuspegian, diskurtsoan eta estrategian eragiten badu, erakundetzean ez bada erakundeetan mugimendua lortzen badu, eta aldaketa ekartzen badu ez bakarrik Jonen pentsamendurekin nahikoa konbentzitura daudenengan, baizik eta baita beren lana edo posizionamendua kolokan jarri dela sentitu dutenengan ere. Liburuak hasiera-hasieratik oihartzun zabala lortu du, eta han eta hemen aztergai izaten ari da. Euskaltasunaren norabideaz gogoeta sakona egiten du, astindu bat ematen dio auziari, eta baditu mugarri izateko osagaiak. Gogoak dantzan jartzeaz gainera, mugimendu «organikoak» eta urrats praktikoak eraginen ote dituen denborak erakutsiko digu.

Mugarri izanen den edo ez jakin gabe, une honetan euskararen estrategia birpentsatu eta adostu beharko balitz, eta gogoetarako oinarrizko 6-8 dokumentu edo txosten beharko bagenitu, nik *Hiztunpolisa* hautatuko nuke horietako bat izan zedin. Ez euskararen estrategia bertan diseinatuta dagoelako, ez baitago, baina bai galdera on eta egoki asko egingen dituelako, ideia zehatz batzuk ere badaudelako –hainbaten artean landutako kulturgintzarako estrategia, esate baterako–, eta liburuak duen epe luzeko edo arnas sakoneko ikuspegiak gogoeta estrategikoa bultzatzen duelako. Ezin da gogoetarako oinarri osoa izan *Hiztunpolisa*, baina bai ekarpen mamitsu eta interesgarria.

Motibazioa

Euskararen erabilera eta ezagutza izan dira, agian, euskara biziberritzeko estrategien bi ardatz nagusiak, jarrerarekin batera eskema klasikoa osatzen zuten hiru horien artean. Bestea –jarrera, motibazioa, atxikimendua– gogoan izan da beti, baina lausoago gelditu zaigu ziur asko, eta euskaldunen eta erdaldun askoren aldeko jarrera orokor eta aitortu batek eskaintzen zuen nolabaiteko segurtasunarekin jokatu da sarritan, hori nolabait irabazita zegoelakoan.

Bistakoa da, ordea, motibazioak zulo asko izan ditzakeela, eta nahikotasun maila jakin bat ere behar duela, Txepetxek ongi aski adierazi zuen moduan. Presio handi samarra du euskaldunak berak, handik eta hemendik eragiten dioten indar asko, bere hizkuntza hautua egin behar duenean. Ezagutzaz gainera –ezagutzak ere egoera bakoitzean eta hiztunaren helburuen arabera nahikotasun maila jakin bat behar du–, behar besteko motibazioa behar du hiztunak. Horri ongi erreparatu dio Sarasuak bere lanean, eta motibazioen azterketarako eskema polita osatu: fluxu motibazioa (jaso duguna ematea), motibazio pragmatikoa, paradigmaren motibazioa (euskara izan liteke bestelako mundu baten pa-

radigmaren garraiatzailea), balio itsatsia (euskarak ez bes-tek emanen didana)... Eta beste maila batean akaso, hizkuntzaren bizkortasun espresiboa-eta.

Iruditzen zaigu ongi samar harrapatu eta deskribatu duela hor begien bistan daukagun baina aldi berean harrapatzen eta deskribatzen zaila den zerbait. Motibazioa ez da gauza fisikoa eta ebidentea, baina hizkuntzaren bizitzan ezinbesteko osagaia da, eta, beraz, guretzat ere ezinbestekoa da horren gakoak ulertzea. Jonen eskema interesgarria da, batez ere operatiboa izan daitekeelako, eta euskara suspertzeko lan praktikoan lagun diezagukeelako. Nondik tira erakuts diezaguke.

Kanpoko nahiz barruko gakoak

Euskaltasunaren norabidean eta euskalgintzaren lanean bertan Euskal Herrian indar politikoen arteko lehia eta eragina oso handia dela bistakoa da, baita bi familia abertzale handien arteko aspaldiko lehiak euskalgintzan eragin duela ere. Liburuan argi eta askotan esaten da hori, eta egoeraren eta gertatutakoen irakurketan pisu handia hartu du, gehiegizkoa akaso. Euskalgintzak ere, euskaltzaleek, badituzte beste klabe batzuk, klabe propioak, eta onartuz gero, Jonek aipatzen duen moduan, ziur asko indar politikoen arteko lehiazko panorama hori ez dela epe motzean asko aldatuko, are garrantzitsuagoa da klabe propio horiek bilatzea eta lantzea, horietatik etor baitaiteke euskaltasunaren eta euskalgintzaren indartzea. Esaten ari garen hau erretorika hutsa izan ez dadin, euskaltasunaren eta euskalgintzaren barruko balizko gako horietako batzuk aipatuko ditugu, nahas-mahas bada ere:

Euskaltzaleen motibazio pertsonalak eta emozioen kudeaketa, gizartearen korrante nagusiekiko loturak, militantziaren kontzeptua eta militantzia ereduak, gure psikologia soziala, helburu posible gisa zer hautematen dugun, helburu estrategikoa adostu gabe edukitzea, erdaldunekiko

komunikazioa, ezagutza eta paradigma ekologikotik argudiatzeko gaitasuna, dedikazioa, ideologia linguistikoa, zuzenazetasuna eta zuzenkeria, hizkuntza normalizazioaren ikuspegi normatiboa eta hizkuntza komunitatearen ideia, eztabaida teoriko askoren zehaztasunik eza... Zerrenda luza liteke, jakina. Horiek guztiek badute, gure ustez, euskalgintzaren jardunean eragina, ez nolanhikoa, eta ez dira kokatzen indar politikoaren arteko lehia horren logika hutsean. Euskalgintza beregaina aldarrikatzen du Jonek, bat gatoz gu horrekin, baina beregainagoa izanen da, ustez, bere buruari gehiago begiratu eta alderdien lehia politikoaren –ez politikoaren– gorabeheri gutxiago begiratzuz gero. Hori guztia, bide batez esanda, euskarak eta politikak zerikusirik ez dutelako ustean erori gabe.

Erdiguneak eta geruzak

Hiztunpolisa liburuaren azpтитuluak *Euskaltasunaren norabideaz apunteak* dio. Horretaz ari da, baina, akaso, euskaltasunaz baino gehiago, batez ere euskalgintzaz ari dela esanen nuke. Liburuan gehien erretratatzeko den jendea euskal munduaren zati bat da, mundu hori osatzen duten geruza guztien artean erdigunean dagoena, nolabait esateko eta Jonen irudiak erabilita. Euskaldun gehienak, ziur asko, ez dira deskribatutako erdigune horretan sartzen, baina berdin-berdin dira komunitatearen parte. Eta hor badugu paradoxa bat. Euskaltasunaren muin horren korranteak norabide batean tira egiten du, baina askotan inguruan dugun gizarteak beste norabide batean jotzen du, eta gizarte horri atzean doazkio komunitatearen erdigunean ez dauden geruza horiek edo geruza horien zati handi batzuk. Sokatira horretan soka hautsi ere egin liteke, eta geldi gintezke gure autentikotasunean eta originaltasunean bakar-bakarrik. Baina, bestalde, tira egiten ez badugu, euskararen zelofanaduen kultura guztiz arrotzarekin geldi gintezke. Gure baita-

ko begiradaren eta hizkuntza komunitate nagusiekiko homologazio hutsaren arteko tentsio horretan oreka puntu bat bilatu beharko dugu nonbait, barne hausturarik ez badugu nahi. Orekak, noski, ez du esan nahi juxtu-juxtu erdian gelditzea.

Diskurtsoak

Hiztunpolisa liburuak ez dauka diskurtsoaren inguruko berriazko atalik, baina gai hori ere hor dago, itzalean bada ere. Mahai gainean egon da, nolana ere, azken aldiko beste hainbat gunetan –Kontseiluaren estrategiaren azterketan edo *Bat* soziolinguistika aldizkarian, esate baterako–, eta azken urteotako klasiko bat ere bada. Askok itxaropen handia jarria dute diskurtsoan eta komunikazioan, gure totema ere bihurtzeraino, baina horrek ere paradoxa dakarkigu, ezin izan zitekeen bestela.

Euskalgintzak diskurtsoa aldatu eta egokitu beharra duela entzuten da maiz. Diskurtso positiboagoa behar duela uler daiteke hori esaten den gehienetan, eta oso zentzuzkoa dirudi horrek. Euskara –Iñaki Martínez de Lunak azaldu du orain hurrena ideia hori *framing*-ari buruzko *Bat* aldizkari-ko artikulu batean– sarritan alderdi negatibo edo ilunekin lotua agertzen zaigu hedabideetan. Eta, egia dirudi horrek ere, euskararen inguruko berrien ezkortasunak, negarrak eta protestak euskararentzat beharrezko diren «epel» asko uxa litzake, ez du euskara erakargarri bihurtzen. Eta zein da gure paradoxa, orduan? Bada, euskararen etorkizuna ez dago oraindik batere bermatua; askok aurrera eta bizkor gainera doala irizten dioten arren, gure normalizazio prozesua neurri handi batean trabatuta dagoela ere esan liteke. Baina, hala ere, tentsioa jaitsita eta erlaxatuta gaudela sumatzen da askotan, euskararen garapenak eta biziberritzeak beharko lukeen energia ezin pilatuz eta aktibatuz. Eta energia hori, aktibazio hori, gustuko izan edo ez izan, larritasunetik

ere pizten da askotan. Larritasuna eta apokalipsia ez dira gauza bera, bidenabar esan dezagun. Erlaxatu diren indar horiek, beraz, neurri batean behintzat, larritasunak ernaraz litzake, euskalgintzaren bi eztanda sonatuenetan –XIX. eta XX. mende arteko pizkunde hura eta 1950eko erdialdetik aurrerako loraldia– gertatu zen moduan edo. Kezkak, galerak eta zapalkuntza sentsazioak, salatu beharrak... horiek ere energiak aktibatzen dituzte, eta, kexaz eta protestaz gainera, sormena, eragitea nahiz eraikuntza ere pizten dituzte.

Bada, mezu positiboak, alaiak, sortzaileak, agoniarik gabekoak, euskara gozatzearekin lotzen dutenak eta sinesgariak behar dira, ezinbestean, aurreratzen ari dena erakutsiko dutenak, euskarara erakargarritasunetik hainbat jende ekarriko dutenak. ETBn Kike Amonarrizek gidatuta ematen duten *Tribuaren berbak* saio bikaina izan liteke horren eredu. Eta horrekin batera, itzalak eta arriskuak garbi agertuko dizkiguten mezuak, errealitatea bere gordinean erakutsiko digutenak behar dira –izan, gordina ere bai baita–, alde batetik egoera erreala desitxura ez dezagun, eta bestetik erreala den larritasun horrek hainbat energia ere aktiba ditzan eta ez gaitetzen gehiegi erlaxa, ez baikaude loak haritzeko moduan.

Sintesia

Diskurtsoan ere, horrenbestez, nolabaiteko sintesia beharko dugu, tankeraz eta doinuz elkarren artean oso desberdinak izan litezkeen mezuen artean. Gogoan izanda sintesia ez dela bataren erdia gehi bestearen erdia. Uneak, hartzaileak, gaiak eta bestelakoek aginduko dute noiz, zer eta nola esan behar den, menutik zer hautatu behar den. Ez nuke, behintzat, aldez aurretik eta dogma gisa bata edo bestea, diskurtso «positiboa» edo diskurtso «iluna» alegia, hobetsiko.

Eta, bidenabar esanda, sintesiak euskalgintzaren jardunean ohiko irizpidea izan beharko lukeela ere esanen nuke,

eta strategiaren abiapuntuko oinarri filosofikoa: sormena behar du euskararen normalizazioak, festa, sentimendua, askotariko motibazioak, emozioak... baina baita planak, dekretuak eta hizkuntza politika normatiboa ere. Dikotomiarako dugun joeratik harago, gustuko eta ez hain gustuko ditugun osagaiak sintetizatzen jakin beharko genuke, euskararen hobe beharrez, euskal hiztunen hobe beharrez azken batean. 🧠